

CPB Memorandum

Hoofdafdeling(en) : III
Afdeling(en) : Tertiaire Diensten/ Projectgroep ICT en arbeidsproductiviteit
Samensteller(s) : M. van Dijk, F. Kuypers, H. Noordman en H. van der Wiel¹
Nummer : 38
Datum : 11 april 2002

CEP-op-maat ICT 2001-2003²

De Nederlandse ICT-sector groeide tot begin 2001 sterk. Een tegenvallende internationale conjunctuur en verzadigingsverschijnselen bij sommige ICT-producten betekenden voor de ICT-sector een scherpe groeivertraging in de omzet. De volumegroei van de omzet bedroeg in 2001 zo'n 3½%. Dit jaar is de omzetstijging niet hoger. Pas in 2003 zal de groei weer boven de 5% komen. Kortom, geen uitbundige juichstemming meer, maar nog wel een bedrijfstak die boven gemiddeld groeit.

¹ Met dank aan Frans Suijker en Herman Stolwijk voor commentaar op een eerdere versie.

² Deze CEP-op-maat is in principe geldig totdat het CPB een nieuwe bedrijfstakraming publiceert.

ICT-sector

Is de ICT-droom voorbij? Met een volumegroei van 3½% kon de omzetontwikkeling van de Nederlandse ICT-sector in 2001 immers niet tippen aan de snelle groeicijfers van eerdere jaren. De ICT-sector – vooral de ICT-industrie – bleek kwetsbaar voor de conjunctuur. En de conjunctuur viel in de loop van 2001 sterk terug, sterker dan menigeen voor mogelijk hield. Het CPB rekent in haar jongste berekeningen op herstel in de loop van 2002. De ICT-sector profiteert daar in zekere mate van. De omzetsijging ligt dit jaar en in 2003 wederom boven die van de rest van het bedrijfsleven. Wel minder dan vroeger, want dromen houden eens op.

CPB minder optimistisch voor Nederlandse ICT-sector dan verleden jaar

In vergelijking met de 'CEP-op-maat' van vorig jaar zijn de cijfers voor de Nederlandse ICT-sector in de huidige CEP-op-maat minder aansprekend. De omzetgroei is voor 2001 en dit jaar fors naar beneden bijgesteld. Wat ligt hieraan ten grondslag?

Ten eerste trokken de betreurenswaardige gebeurtenissen in de VS op 11 september 2001 een gevoelige wissel op de wereld. Als open economie werd Nederland sterk geconfronteerd met een tegenvallende wereldhandel. De geldkraan voor ICT-investeringen werd door sommige bedrijven volledig dichtgedraaid. Echter, reeds voor de aanslagen van 11 september liep het al minder goed voor de Nederlandse ICT-sector. De verkopen van chips en halfgeleiders waren door gebrek aan afzetmogelijkheden reeds sterker teruggevallen dan voorzien. Bovendien brachten te hoog gespannen verwachtingen enkele ICT-bedrijven in de financiële gevarezone. Dit zette een rem op de groeimogelijkheden. Van de ICT-sector ondervond de ICT-industrie de conjuncturele tegenwind het sterkst.

Vergelijking van CEP-op-maats

	CEP-op-maat ICT 2000-2002		CEP-op-maat ICT 2001-2003	
	2001	2002	2001	2002
	Mutaties per jaar in %			
Omzet				
ICT-sector	9¾	7½	3,5	3¾
w.v. Telecom	14¾	9	8,6	5¾
Computerservicebedrijven	9¾	8	4,7	5
ICT-industrie	5¾	5¾	-1,9	-¼
Wereldhandel	6¾	7	1,8	3
BBP Nederland	3¾	2¾	1,1	1½

De vooruitzichten voor de Nederlandse ICT-sector blijven op middellange termijn niettemin goed.³ Voor de telecomsector en computerservicebedrijven liggen voldoende kansen rondom e-commerce en mobiele communicatie. Het productpakket van de Nederlandse ICT-industrie is

³ Zie CPB memorandum no 21, MLT-op-maat ICT 2003-2006.

niet zeer specialistisch. Dit hoeft geen belemmering te zijn voor verdere groei, maar houdt wel enig risico in. Het toekomstig geringere arbeidsaanbod valt door de ICT-sector te pareren door slimmer te gaan werken.

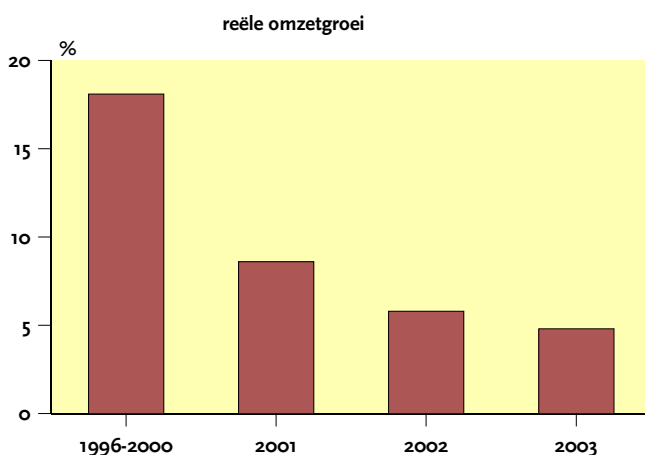
Waarom een CEP-op-maat?

Deze *CEP-op-maat ICT 2001-2003* is een bijproduct van de CPB werkzaamheden ten behoeve van het Centraal Economisch Plan (CEP) 2002. Het CEP 2002 richt zich op de hoofdlijnen van de economische ontwikkeling in de periode 2001-2003 en vermeldt weinig achterliggende bedrijfstakcijfers. Die cijfers worden hier op maat toegesneden gepresenteerd voor de Nederlandse ICT-sector.

De cijfers in deze publicaties pretenderen niet met zekerheid te zeggen wat de toekomst brengt. Wel geven ze een signaal over hoe we nu over de periode 2001-2003 denken op basis van onze huidige kennis en expliciete redeneringen. CEP-op-maat ICT 2001-2003 hanteert daarbij een stelligere stijl dan de onzekerheden over de toekomst rechtvaardigen. De reden is dat door die stelligheid de leesbaarheid wordt bevorderd.

Telecomsector

Net als in 2000 waren mobiele telefonie en dataverkeer in 2001 weer de succesnummers in de markt voor telecommunicatie. Zo kwamen er weer meer dan twee miljoen mobiele aansluitingen bij. De penetratiegraad ligt nu rond de 80 procent. Opvallend was dat de forse tariefsdaling bij mobiele telefonie van de afgelopen jaren tot stilstand kwam in 2001. Het vaste telefoonverkeer groeide vorig jaar met zo'n 8%, voornamelijk door een sterke groei van het internetgebruik. In totaal kwam de volumegroei van de omzet in 2001 voor de telecomsector uit op 8½%.

De omzetstijging is in dit jaar en in 2003 minder groot. Duidelijk is bijvoorbeeld dat de rek er bij het aantal mobiele aansluitingen uit is. Telecombedrijven proberen het gebruik per aansluiting omhoog te krijgen. Het is echter niet waarschijnlijk dat mobiele datacommunicatie al voor 2004 voor een nieuwe groei-impuls zorgt. De huidige GSM-standaard kent een lage transmissiesnelheid, waardoor internetten via de mobiele telefonie zeer traag en moeizaam

verloopt. Ook de onlangs geïntroduceerde GPRS-technologie, gebaseerd op de GSM-standaard, brengt hierin slechts weinig verandering. Hoewel het verzenden en ontvangen van data via GPRS een stuk sneller gaat, is het aanbod van diensten nog zeer beperkt. Ook is de techniek nog

verre van gebruiksvriendelijk. Bovendien moeten consumenten een nieuw toestel aanschaffen om überhaupt van deze technologie gebruik te kunnen maken. Deze toestellen zullen echter al snel weer verouderd zijn als de UMTS-technologie daadwerkelijk binnen twee jaar een feit is. De kans is daarom groot dat veel consumenten de komst van deze zogenaamde derde generatie mobiele telefonie afwachten voor zij een nieuw toestel aanschaffen. Deze houding vormt weer een rem op de aanbieders van nieuwe mobiele telecommunicatiediensten

Internetverkeer continueert waarschijnlijk wel de aanzienlijke groei uit het verleden. Zeker wanneer meer particulieren en bedrijven overstappen op zogenoemde breedband-aansluitingen ("snel internet").

ICT-sector conjunctuurgevoelig

Sommige 'new economy' aanhangers beweren dat ICT de economie minder conjunctuurgevoelig maakt, oftewel minder pieken en dalen in de vraag kent. Door ICT sluiten productie en voorraad beter en sneller aan bij een veranderende vraag. De bekende golven omhoog en omlaag in economische groei blijken echter nog steeds te bestaan. Maar hoe conjunctuurgevoelig is de ICT-sector zelf?

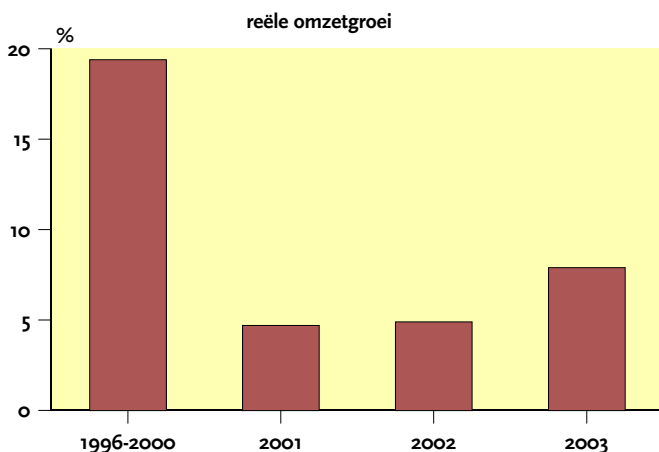
Voor zowel de telecomsector als de ICT-industrie geldt dat de groei van de totale economie een significante invloed heeft op de omzet van deze bedrijfstakken. Natuurlijk is de groei in de telecomsector in de laatste zes jaar sterk bepaald door de opkomst van mobiele telefonie en internet, maar zelfs als hiervoor gecorrigeerd wordt blijft de conjunctuur een significante invloed hebben op de reële omzet van deze sector.

Een dergelijk verband geldt niet direct voor de computerservicebedrijven. Hoewel de jaarlijkse groei van deze branche sterk fluctueert, blijkt de omzet niet significant gerelateerd te zijn met de groei van de totale economie in de corresponderende jaren. Computerservicebedrijven hebben veel meer te maken met een eigen ontwikkeling die losser staat van macro-economische ontwikkelingen.

Computerservices

De computerservicebedrijven behaalden jaren achtereen een sterke productiegroei. Echter, in 2001 is er zand in de motor terechtgekomen. De motor begon vorig jaar te haperen doordat grote impulsen als het millenniumprobleem en de euroconversie wegvielen, en doordat bedrijven veel voorzichtiger werden met het opzetten van e-commerce activiteiten en het invoeren van nieuwe ICT-technieken. De hoge ICT-budgetten uit de tweede helft van de jaren negentig zijn ondertussen dan ook drastisch teruggeschoefd. Tot slot viel de productiegroei vorig jaar nog verder terug als gevolg van de economische vertraging. Als leverancier van diensten aan andere bedrijfstakken is deze bedrijfstak hier niet helemaal ongevoelig voor.

Dat de motor van de computerservicebedrijven hapert blijkt wel uit krantenberichten waarin sommige bedrijven aangeven dat ze wat betreft het personeelsbestand in een te ruim jasje zitten. De productiegroei bleef achter bij hun verwachtingen. De reële omzet per werknemer – oftewel de arbeidsproductiviteit – was voor de gehele branch in 2001 zelfs lager dan in 2000.

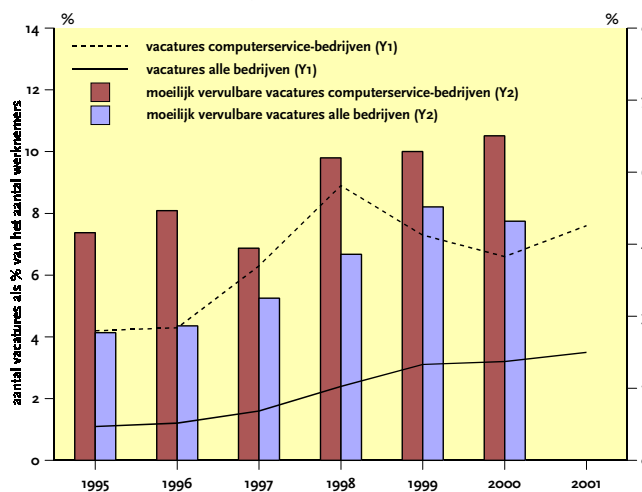

Niettemin willen veel bedrijven niet achter het net vissen bij het aantrekken van nieuw personeel. Het aantal (moeilijk vervulbare) vacatures is historisch gezien nog steeds hoog. Bovendien blijft het arbeidsaanbod voor de bedrijfstak als geheel voorlopig krap en de groeiperspectieven gunstig. Dit jaar herstelt het groeitempo van de omzet zich maar in zeer beperkte mate. In 2003 loopt de omzetgroei in volumetermen weer op tot circa 8% Doordat een snelle

introductie van UMTS en een doorbraak van B2C e-commerce vooralsnog uitblijven, krijgen de computerservicebedrijven op korte termijn geen extra afzetmogelijkheden.

Aanhoudende krapte op arbeidsmarkt bedreiging voor ICT-sector?

De krachtige groei van de ICT-sector in de tweede helft van de jaren negentig ging gepaard met een sterke vraag naar personeel, sterker dan elders in de economie. Tussen 1995 en 2000 kwamen er in de ICT-sector zo'n 85.000 mensen (in arbeidsjaren) bij, in het bijzonder bij de computerservicebedrijven. In vergelijking, de werkgelegenheid in het Nederlandse bedrijfsleven liep op met zo'n 780.000 arbeidsjaren.

Door onvoldoende aanbod stuitte het aantrekken van personeel in toenemende mate op problemen. Dit gold zeker voor de computerservicebedrijven. Was in 1995 3% van het totale personeelsbestand vacant door uitbreiding en verloop, vorig jaar was dat percentage al opgelopen tot circa 7%. Opvallend daarbij is dat het aantal moeilijk vervulbare vacatures daarvan een steeds groter deel uit is gaan maken. In 2000 was bijna 70% van alle vacatures in de computerservicebedrijven moeilijk vervulbaar.

Alhoewel de conjunctuur de behoefte aan extra personeel nu tempert, duiden de middellange termijn vooruitzichten voor de ICT-sector er op dat deze behoefte weer aan zal trekken. Het toekomstig arbeidsaanbod zal echter een minder groot knelpunt zijn als bedrijven slimmer gaan werken. Onder meer door het vastleggen van persoonsgebonden kennis kan het productieproces efficiënter worden gemaakt.

Wel profiteren softwarebedrijven sinds 11 september 2001 van de toegenomen aandacht voor beveiliging. Daarnaast zet de trend van uitbesteding van ICT-activiteiten verder door. Ook

trekken ICT-dienstverleners profijt van de groeiende aandacht voor bepaalde IT-technieken om productieprocessen efficiënter en daardoor productiever te maken. Deze technieken richten zich vooral op het stroomlijnen van interne processen en verbeteringen in contacten met leveranciers en klanten zoals ERP (enterprise resource planning) en CRM (custom relationship management).

Arbeidsmarktknelpunten en toenemende concurrentiedruk dwingt de branche haar eigen productieproces ook efficiënter te maken. Na de dramatische resultaten van vorig jaar verbeterd de groei van de arbeidsproductiviteit dan ook naar verwachting sterk in 2003.

Wat is de ICT-sector?

De ICT-sector wordt als zodanig niet in de officiële CBS-statistieken onderscheiden. Het CPB heeft daarom een indeling gekozen die aansluit bij de Nationale Rekeningen van het CBS, zodat – aansluitend op het reguliere werk van het CPB – projecties voor deze sector kunnen worden gemaakt.^a

Binnen de ICT-sector maken we onderscheid tussen de ICT-industrie en de ICT-dienstverlenende sector. De ICT-industrie bestaat uit bedrijven die ICT-goederen produceren. Het betreft hier onder meer bedrijven die glasvezelkabels, halfgeleiders, chips, computers, mobieltjes en andersoortige elektronica producten maken. Bekende bedrijven in dit rijtje zijn Philips, Siemens, Océ en Ericsson.

Onder de ICT-dienstverlenende sector vallen enerzijds bedrijven die diensten leveren op het gebied van telecommunicatie, zoals KPN en Libertel. Anderzijds bestaan de ICT-dienstverlenende bedrijven uit computerservicebedrijven als Pink Roccade en Getronics. Dit type bedrijven richt zich (onder andere) op diensten als het ontwerpen van websites en netwerken voor bedrijven. Daarnaast zijn er bedrijven die zich specifiek toespitsen op het ontwikkelen en leveren van software. Combinaties van beide activiteiten zijn ook mogelijk. Vanwege hun omvang gaat deze publicatie in op drie ICT-onderdelen: telecomsector, computer services en ICT-industrie.

De ICT-sector kent sinds medio 2001 één belangrijke belangenbehartiger: Nederland-ICT. Nederland-ICT is de spreekbuis voor bedrijven die werkzaam zijn op het gebied van hardware, kantoortechnologie, telecommunicatie, software en dienstverlening.

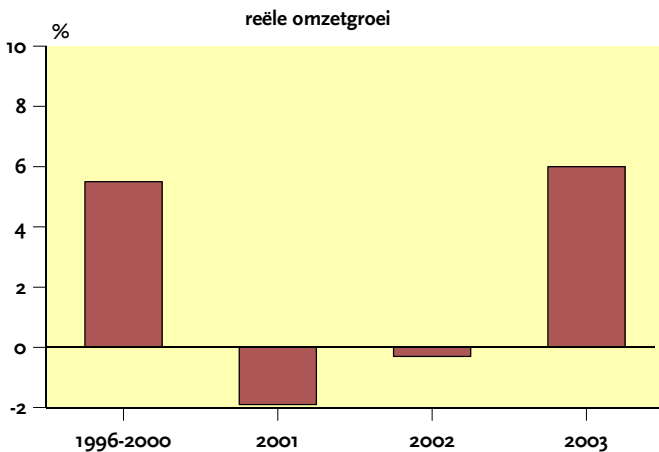
Samenstelling ICT-sector

Sector	Bedrijfstak	Bedrijfsklasse	SBI-1993
ICT	ICT-industrie	Kantoormachines en computers	30
		Overige elektrische machines	31
		Audio, video en telecommunicatie apparatuur	32
		Medische-, meet- en regelapparatuur	33
	ICT-diensten	Telecommunicatie (inclusief Post)	64
		Computerservicebedrijven	72

^aDeze definitie sluit ook nauw aan bij CBS (2001) *De digitale economie 2001*. Diensten verbonden aan ICT-goederen, zoals groothandel in computers en verhuur van computers, zijn niet inbegrepen in de CPB-definitie, omdat daarover informatie ontbreekt in de Nationale Rekeningen.

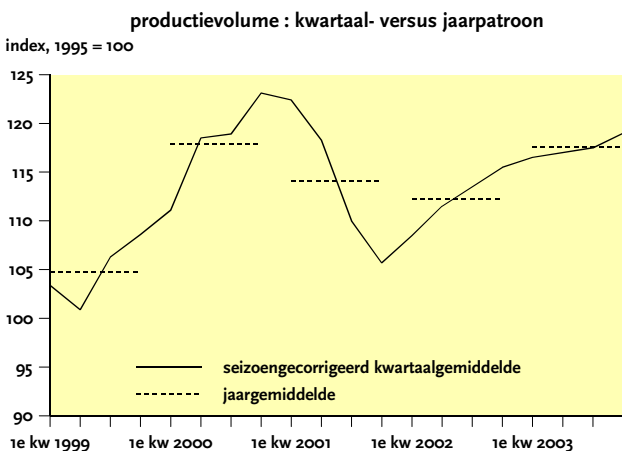
ICT-industrie

De omzet van de Nederlandse ICT-industrie liep in 2001 een flinke deuk op. In volumetermen kromp de omzet met bijna 2% ten opzichte van 2000. Doordat de industrie vooral gericht is op de buitenlandse markt (zie speciaal onderwerp), sloeg de tegenvallende internationale vraag naar

ICT-hardware een gat in de omzet. In de loop van 2000 kreeg de computerindustrie en sinds 2001 ook de fabrikanten van mobiele telefoons te maken met een wereldwijd afnemende vraag. Deels had dit ook te maken met verzadigingseffecten op beide markten, mede veroorzaakt door het uitblijven van technologisch vernieuwende impulsen als UMTS. Een van de weinige lichtpuntjes op de afzetmarkt is momenteel de vervangingsvraag. Deze groeit echter in te

geringe mate. De reële omzet neemt dan ook dit jaar niet toe. Echter, het dieptepunt in de vraag naar ICT-hardware producten is wel zo'n beetje bereikt.

De dalende trend in het kwartaalpatroon buigt gedurende dit jaar namelijk om in een geleidelijke toename, die zich ook volgend jaar doorzet. Het herstel is niettemin nog te gering om de reële omzet over het hele jaar 2002 boven die van 2001 uit te tillen. Wel vormt dit herstel de aanloop naar een sterk stijgende jaaromzet van 6% in 2003. Een nog hoger groeitempo licht niet voor de hand. Het beperkt aantal nieuwe aansluitingen van mobiele telefoons en (vast) internet alsmede de geringe groei van de

vervangingsvraag geven de komende tijd onvoldoende impulsen voor een nog sterkere afzetgroei van de industrie. De financiële situatie bij telecombedrijven lijkt vooralsnog een rem te zijn op het ontwikkelingstempo van UMTS-netwerken. Door haar afhankelijkheid van en verwevenheid met de telecomsector vormt deze situatie ook voor de ICT-industrie een rem op de marketing en productie van de nieuwe generatie mobiele toestellen en de afzet van zwaardere computers.

Mochten nieuwe datacommunicatietechnologieën sneller doorbreken, dan profiteert in de regel de ICT-industrie hier wel eerder van dan de telecomsector. Dit heeft te maken met het feit

dat het ICT-industriecluster zich aan het begin van de productcyclus bevindt. Toenemende vraag naar ICT-eindproducten bijvoorbeeld, vertaalt zich binnen de ICT-industrie in eerste instantie naar chipsfabrikanten, dus ook Nederlandse.

Specialisatiemaatstaf

De specialisatiemaatstaf van een product is het verschil tussen de export- en invoerwaarde gedeeld door de waarde van de invoer plus de uitvoer, maal 100. Hoe dichter het getal bij 100 ligt, hoe sterker de Nederlandse ICT-industrie in dit product gespecialiseerd is. Een negatief getal duidt er op dat ze juist niet gespecialiseerd is in dit product. Door te delen door de invoer- en uitvoerwaarde is gecorrigeerd voor de marktomvang van een product.

Nederlandse specialisatiegraad ICT-producten beperkt⁴

Alhoewel er vorig jaar en dit jaar enige tegenwind is, zet de ICT-diffusie in de komende jaren wereldwijd verder door. Dat biedt in potentie volop nieuwe kansen voor de Nederlandse ICT-sector. Voor de ICT-industrie liggen die groeiomgankelijkheden vooral in het buitenland, dat is immers hun belangrijkste afzetmarkt. Maar hoe ziet het exportpakket van de Nederlandse ICT-industrie eruit? Is dat in sommige producten zeer gespecialiseerd? En, vertonen deze producten juist een sterke groei?

Top 5 van Nederlandse exportjuweeltjes ICT-producten

	product	exportaandeel ^a %	specialisatiemaatstaf	export 1998-2000 waarde mutaties per jaar in %
1	Onderdelen halfgeleiders	0,04	60	33
2	Onderdelen microscopen	0,01	46	42
3	Onderdelen kantoor machines	0,00	28	-6
4	Elektronenbuizen	0,02	27	10
5	Computerchips	1,14	22	nb
	Totale exportpakket ICT-industrie	21,24	-2	27
	Totale exportpakket Nederland	100,00	3	11

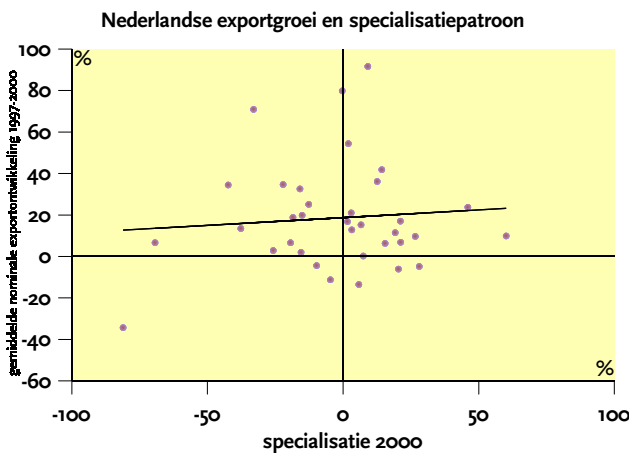
^a Aandeel van exportwaarde product in totale exportwaarde van Nederland in 2000.

Met een specialisatiemaatstaf van -2 is het exportpakket van de Nederlandse ICT-industrie niet specialistisch. Bovenstaand overzicht geeft de vijf ICT-producten waarin Nederland het sterkst gespecialiseerd is. Deze Nederlandse exportjuweeltjes zijn ICT-onderdelen als halfgeleiders, microscopen en computerschips. Ze maken echter nog geen 6% ($=1,21/21,24$) uit van het totale

⁴ Met dank aan Bert Minne en Jeannette Verbruggen. De volledige analyse is in de loop van april 2002 als CPB onderzoeksmemorandum *Specialisatiepatroon Nederlandse ICT-industrie* beschikbaar op de CPB-website.

exportpakket van ICT-goederen. Bovendien steeg van sommige van deze producten de exportwaarde niet zo sterk of helemaal niet. Kortom, het exportpakket houdt niet echt over.

Gokt de Nederlandse ICT-industrie dan op het verkeerde paard? Het antwoord daarop is niet eenduidig. Nee, omdat *specialistische ICT-producten* de afgelopen tijd niet of nauwelijks sneller groeiden dan *niet-specialistische ICT-producten*. Het is dus niet zo dat Nederland vanzelf meer export had gerealiseerd als het productpakket meer specialistisch zou zijn geweest. Het Nederlandse pakket bestaat uit een breed scala van ICT-producten met een grote verscheidenheid in ontwikkeling. Sommige van deze producten zijn succesvolle groeiers maar weinig specialistisch. Andere zijn zeer specialistisch maar groeien weer weinig.

Per saldo zijn zowel het specialisatiepatroon als het groeitempo van de uitvoer behoorlijk gespreid zonder een duidelijk positief verband. Amerikaanse ICT-cijfers bevestigen dat. Ook voor de VS - de koploper op het terrein van ICT-productie van hardware e.d. - is geen duidelijk positief verband te ontdekken tussen het specialisatiepatroon en het groeitempo van de uitvoer van ICT-goederen.

Vergeleken met de omzetprestaties van de buitenlandse concurrenten in de tweede helft

van de jaren negentig lijken de Nederlandse industriële ICT-bedrijven wel op het verkeerde paard te gokken. Op de binnenlandse en buitenlandse markt verloren ze als geheel marktaandeel. De productie van ICT-goederen leverde relatief minder toegevoegde waarde-groei op dan in andere landen. Weliswaar was de exportontwikkeling van ICT-goederen sterk, maar deze was enigszins vertekend. In het algemeen zijn de sterkst groeiende exportproducten zogenaamde wederuitvoerproducten: producten die worden ingevoerd in Nederland en na enige bewerking weer worden uitgevoerd. Nederland is vooral sterk als Europees distributiecentrum van computers en randapparatuur, computeronderdelen en chips. Dat distribueren schept enige toegevoegde waarde voor de Nederlandse ICT-industrie zelf, maar zeker voor handels- en transportondernemingen. In vestigingen van onder meer Apple, Compaq en Philips distributiecentra Nederland, worden enige bewerkingen uitgevoerd. Als bijvoorbeeld computers ons land weer uitgaan dan ligt de prijs zo'n tien procent hoger dan toen ze Nederland werden ingevoerd. En ook vervoerbedrijven profiteren van deze vorm van handel doordat deze producten naar het buitenland moeten worden getransporteerd.

Kerncijfers ICT-sector

		1999	2000	2001	2002	2003
Omgevingsveranderingen						
Wereldmarkt (reële groei)	%	4,6	10,3	1,8	3	8¼
Nederlandse economie (groei BBP-volume)	%	3,7	3,5	1,1	1½	2½
ICT-sector						
<i>Nominaal</i>						
Omzet	euro mld	43,3	48,0	50,4	53,0	57,0
Lonen en salarissen	euro mld	11,3	12,6	13,5	14,3	15,1
Inkoopkosten	euro mld	23,5	26,5	27,9	29,0	31,2
Personeel	1000 arbeidsjaren	300,7	313,5	324,8	326	329
<i>Reële groei</i>						
Omzet	%	13,3	11,5	3,5	3¼	6
w.v. Binnenland	%	13,3	12,7	5,7	4½	5¼
Export	%	13,4	9,0	-0,9	¾	6¼
Toegevoegde waarde	%	12,8	13,8	4,6	3½	5¼
<i>Prijzen</i>						
Omzet	%	-1,9	-0,5	1,4	1¾	1½
Inkooprijzen	%	-0,4	3,1	2,7	1	1¼
Loonkosten per eenheid product	%	-2,7	-0,4	4,0	2½	-½
Loon en sociale lasten per werknemer	%	3,9	6,2	4,0	5¼	4¼
AIQ	%-niveau in eindjaar	71,6	74,3	79,2	79	77½
Arbeidsproductiviteit	%	6,8	9,2	1,0	3¼	4¼

Kerncijfers ICT-onderdelen

		1999	2000	2001	2002	2003
<i>Reële omzetgroei</i>						
Telecomsector	%	24,2	19,8	8,6	5¼	4¾
Computerservicebedrijven	%	15,5	7,8	4,7	5	8
ICT-industrie	%	3,9	6,5	-1,9	-¼	6
<i>Reële groei toegevoegde waarde</i>						
Telecomsector	%	17,9	19,8	9,4	5	4¾
Computerservicebedrijven	%	15,0	7,2	4,6	5¼	7¾
ICT-industrie	%	3,0	12,3	-3,1	-1½	4½
<i>Personeel (in arbeidsjaren)</i>						
Telecomsector	in 1000	93,5	98,1	102,9	102	100
Computerservicebedrijven	in 1000	107,5	115,1	123,6	129	135
ICT-industrie	in 1000	99,7	100,3	98,3	95	94
<i>Afzetzprijzen</i>						
Telecomsector	%	-6,7	-4,4	1,1	2	1
Computerservicebedrijven	%	2,5	2,5	3,0	3¼	2¼
ICT-industrie	%	0,1	1,4	0,6	¾	1½
<i>Inkooprijzen</i>						
Telecomsector	%	-4,1	0,8	3,4	1½	1
Computerservicebedrijven	%	2,6	3,3	4,7	2¼	2
ICT-industrie	%	0,8	4,4	1,5	0	1
<i>Loonkosten per eenheid product</i>						
Telecomsector	%	-13,7	-8,3	0,0	-1¼	-1¾
Computerservicebedrijven	%	3,6	6,5	6,7	4¾	1½
ICT-industrie	%	-0,4	1,0	3,8	2¼	-3¼
<i>Arbeidsproductiviteit</i>						
Telecomsector	%	14,9	14,2	4,3	6¼	6½
Computerservicebedrijven	%	0,2	0,1	-2,6	¾	3
ICT-industrie	%	3,2	11,6	-1,1	1¼	6½

Korte begrippenlijst

BBP	Bruto Binnenlands Product tegen markt prijzen (= Binnenlandse productie tegen factorkosten + indirecte belastingen – subsidies + afschrijvingen)
Relevante wereldhandel	Gemiddelde gewogen veranderingen in Nederlands invoerpakket van landbouw, voedingsmiddelen en andere industriële producten vanuit relevante landen. De Nederlandse export aandelen worden gebruikt als gewicht
Omzet/afzet	Bruto productie tegen markt prijzen
Inkoopkosten	Totale kosten aan grondstoffen, halffabrikaten en diensten door derden
Toegevoegde waarde	Omzet minus inkoopkosten. Oftewel de waarde die arbeid en kapitaal toevoegt aan de inkoopkosten.
Loonvoet	Lonen, salarissen en sociale lasten per werknemer
Cash flow	Afschrijvingen en inkomsten anders dan lonen en netto subsidies
Investerings	Bruto investeringen in materiële en immateriële activa (software pakketten en databases)
AIQ	Loonsom (inclusief toegerekend loon zelfstandigen) als aandeel in toegevoegde waarde
Loonkosten per eenheid product	Loonsom per volume-eenheid bruto productie
Arbeidsproductiviteit	Toegevoegde waarde per werkende (in arbeidsjaren)
